

Naja MAROT

# Ureditev degradiranih Trbovelj

Na začetku diplomskega dela sta predstavljeni dve degradirani urbani območji, planska celota sedem v jugovzhodnem delu Trbovelj in Speke, južni predel Liverpoola. Izhodišča za zasnovo modela in vsebine urbane prenove so primerjava najnovejše slovenske in britanske prostorske zakonodaje s poudarkom na izvedbenih dokumentih, analiza Ureditvenega načrta Nasipi oziroma Dodatnega planskega dokumenta za Edge Lane West in prikaz slovenskega in angleškega načina sodelovanja javnosti pri izdelavi dokumentov. Na pilotnem območju Žabjeka so bile ob pomoči vprašalnika pridobljene informacije o dejanskem stanju v prostoru, kakovosti bivalnega okolja, poznavanju sistema prostorskega planiranja in dojemanja, v krajši obliki tudi na manjšem vzorcu iz preostalih predelov Trbovelj. Mnenje so podali akterji urejanja prostora. Dodatno izhodišče je uspešen primer urbane prenove Speke Garstona. V sklepu so predlagane smernice za način in vsebino urbane prenove planske celote sedem s posebnim poudarkom na stanovanjski soseski Žabjek.

*As an introduction, two degraded urban areas are presented. The first, planning unit seven, is situated in the southeastern part of Trbovlje town. The other, called Speke, lies to the south of Liverpool. The basis for the concept and context of urban renewal model are given by comparison between the newest Slovene and British spatial planning legislation, analyses of the Design management plan Nasipi and Supplementary Planning Document Edge Lane West, and review of different approaches to local communities' involvement. Based on all the thus far collected data, a questionnaire about quality of living, knowledge of planning system and area perception was produced. Initially, it was used in a pilot residential area Žabjek, and afterwards, a shortened version was carried out in units lying in other parts of the town. Other stakeholders also expressed their ideas about how to develop planning unit seven. Speke Garston as another example of successful urban renewal is given. In conclusion guidelines for method and context development of urban renewal are given for planning unit seven, with emphasis on the Žabjek estate.*

**Degradirana urbana območja**  
**Liverpool**  
**Sodelovanje javnosti**  
**Trbovlje**  
**Zakon o urejanju prostora**  
**Urbana prenova**

**Degraded urban areas**  
**Liverpool**  
**Local plan**  
**Trbovlje**  
**Public participation**  
**Law on spatial planning**  
**Urban renewal**

## 1. Uvod

Rudarstvo je v jugovzhodnem delu mesta Trbovlje v dvestoletnem obdobju prineslo poleg gospodarskih sprememb tudi številne demografske in prostorske, ki so največje na območju nekdanjih dnevnih kopov in industrijskih obratov. V dolgoročnem planu občine Trbovlje je to planska celota sedem, za katero so opredelili številne posege, ne da bi o tem povprašali lokalno prebivalstvo, ki bo z njimi najbolj prizadeto. ZUreP-1 in Pravilnik za enotno izdelavo dokumenta predvidevata socialno analizo kot strokovno izhodišče le v primeru grobih posegov v bivanjski prostor. Zaradi zaprtja rudnika bodo v prihodnjih dvajsetih letih na tem območju nastale velike prostorske spremembe,

na primer preselitev prebivalcev posameznih kolonij in rušenje stavb, sprememba namembnosti zemljišč, zato bi bilo treba za čim boljše rešitev vseh problemov približati planiranje in njegovo izvajanje lokalnemu prebivalstvu, pri tem pa upoštevati še potrebe občine, želje investitorjev, trenutnih porabnikov prostora in obstoječe/možne vire financiranja.

Namen diplomskega dela je bil učinkovito povezati vse elemente in procese prostorskega urejanja posameznih degradiranih območij, s poudarkom na značilnostih degradiranih urbanih območij, procesu planiranja in vključevanju javnosti in geografov vanj ter na zasnovi modela urbane prenove. Za primerjavo s slovenskim sistemom in kot

primer dobre prakse je bila izbrana zibelka planiranja Anglija, kot eno izmed najbolj degradiranih angleških mest pa Liverpool in njegov predel Speke, ki je po indeksu multiple deprivacije med 8414 okrožji drugo najbolj degradirano v Angliji.

## 2. Metoda

Osnovno izhodišče smernic je opredelitev območij, ki je bila otežena zaradi primerjave in združevanja statističnih podatkov, merjenih z različnimi kategorijami v različnih časovnih obdobjih (Popis 2001 v Angliji, 2002 v Sloveniji), v Sloveniji tudi težko dostopnih za teritorialno raven krajevne skupnosti. Statistična analiza je bila nadgrajena s terenskih delom, ki je vključevalo

obisk slovenskih in angleških planerskih občinskih oddelkov, ogled območij in anketiranje v Žabjeku.

Upravičenost uporabe angleškega modela reševanja tovrstne problematike se poskuša dokazati s primerjavo slovenske in angleške urbanistične zakonodaje, pri čemer so izpostavljene tudi določene smernice za izboljšanje naše. Dosedanji posegi so se izvajali po veljavnih določilih starejše dokumentacije, ki jih je treba analizirati in upoštevati, zato sta bila primerjana lokacijska načrta za obe območji.

Po izkušnjah vključevanja javnosti in geografov v planiranje sta bila zasnovana vprašalnika, katerih cilj je bil od lokalnega prebivalstva pridobiti informacije o kakovosti bivalnega okolja, željah/predlogih posameznih prostorskih ureditev in pripravljenosti pomagati pri njihovi izvedbi, povezanosti mestnih sosesk, dojemanju lokalne oblasti in o poznavanju sistema planiranja. Poleg splošnih vprašanj, uporabnih za analizo kateregakoli območja, je vprašalnik vseboval tudi vprašanja, specifična le za problematiko obravnavanega območja. Prvi, precej obsežnejši vprašalnik je bil izveden na vzorcu 33 gospodinjstev Žabjeka, stare rudarske kolonije, drugi za prebivalce preostalih mestnih predelov, prav tako potencialnih uporabnikov prostora, na skoraj enako velikem vzorcu (34), razpršenem po različnih delih mesta.

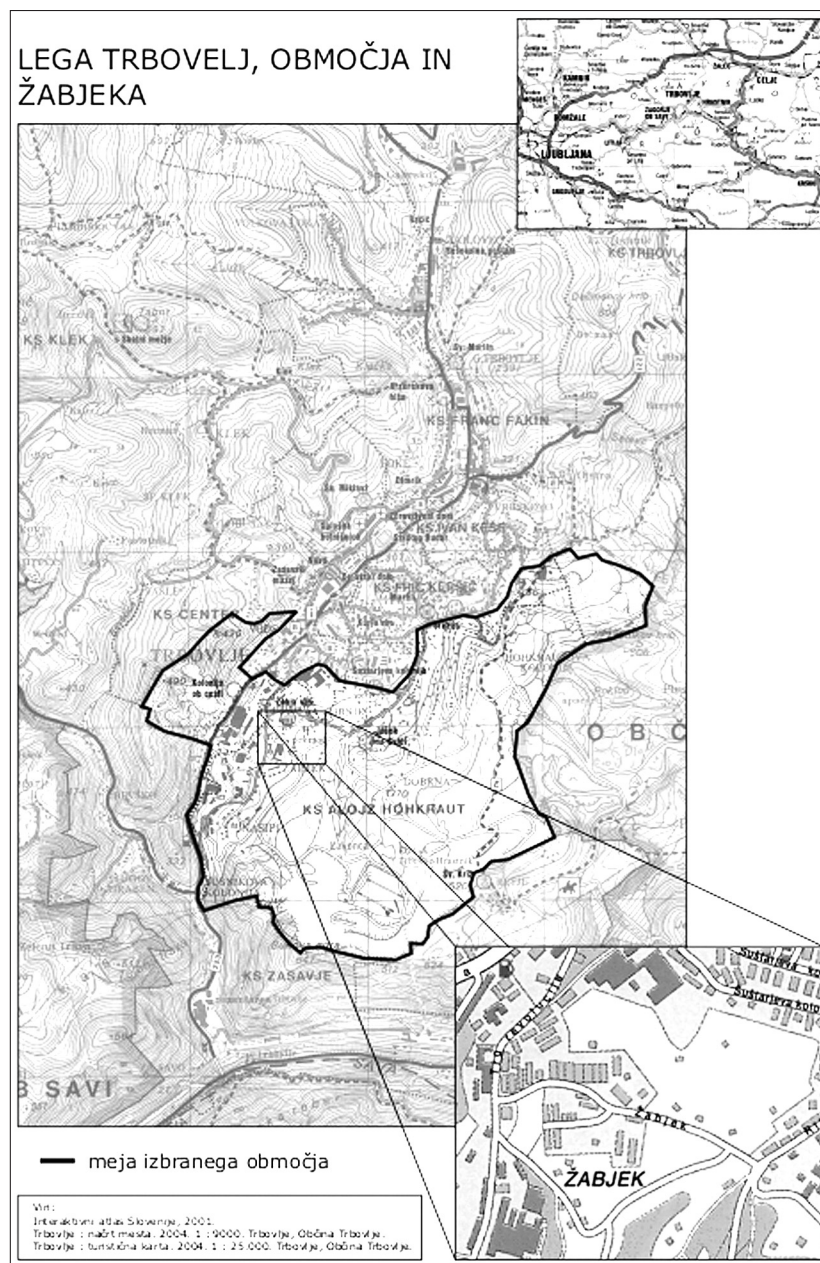
Z akterji planiranja in izvajanja prostorskih posegov so bili opravljeni pisni ali ustni intervjuji. V ta vzorec so bili vključeni: največji porabnik prostora Rudnik Trbovlje-Hrastnik, nekdanja in sedanja občinska urbanistka, urbanist na liverpoolskem občinskem oddelku, upravljavec stanovanj, regionalni center za razvoj in pripravljavka enega izmed lokacijskih načrtov. V povprečju je bilo anketiranim zastavljenih šest do osem vprašanj o prostorskih problemih planske celote sedem in načinih njihovega reše-

vanja, vključevanju prebivalstva v planerski proces, urejanju nekdanjih rudniških površin, pripravi in izvajanju dosedanjih načrtov ter novi prostorski zakonodaji. Tudi ti odgovori so bili osnova za opredelitev izhodišč prostorske ureditve.

### 3. Predstavitev območij

Planska celota sedem oziroma KS Alojz Hohkraut s prvimi agrarnimi

zaselki v srednjem veku je začetek trboveljskega naselitvenega prostora. Zaradi nahajališč premoga so se posledice rudarjenja – uničena naselja – prav tu najprej občutile. V obdobju od leta 1870 do 1961 je prebivalstvo Trbovelj naraslo za 1151 %, kar je prineslo ne samo demografske probleme, ampak tudi številne prostorske. Zaradi hitrega razvoja rudarstva in pripadajočih dejavnosti je Trboveljska premogokopna družba poleg gospodarskih in oskrbnih objektov zidala obsežne rudarske kolonije, kamor so na-



Slika 1: Lega območja

seljevali svoje delavce. Eno izmed njih bilo pilotno območje Žabjek, kolonija, zgrajena na prehodu iz 19. stoletja v 20.

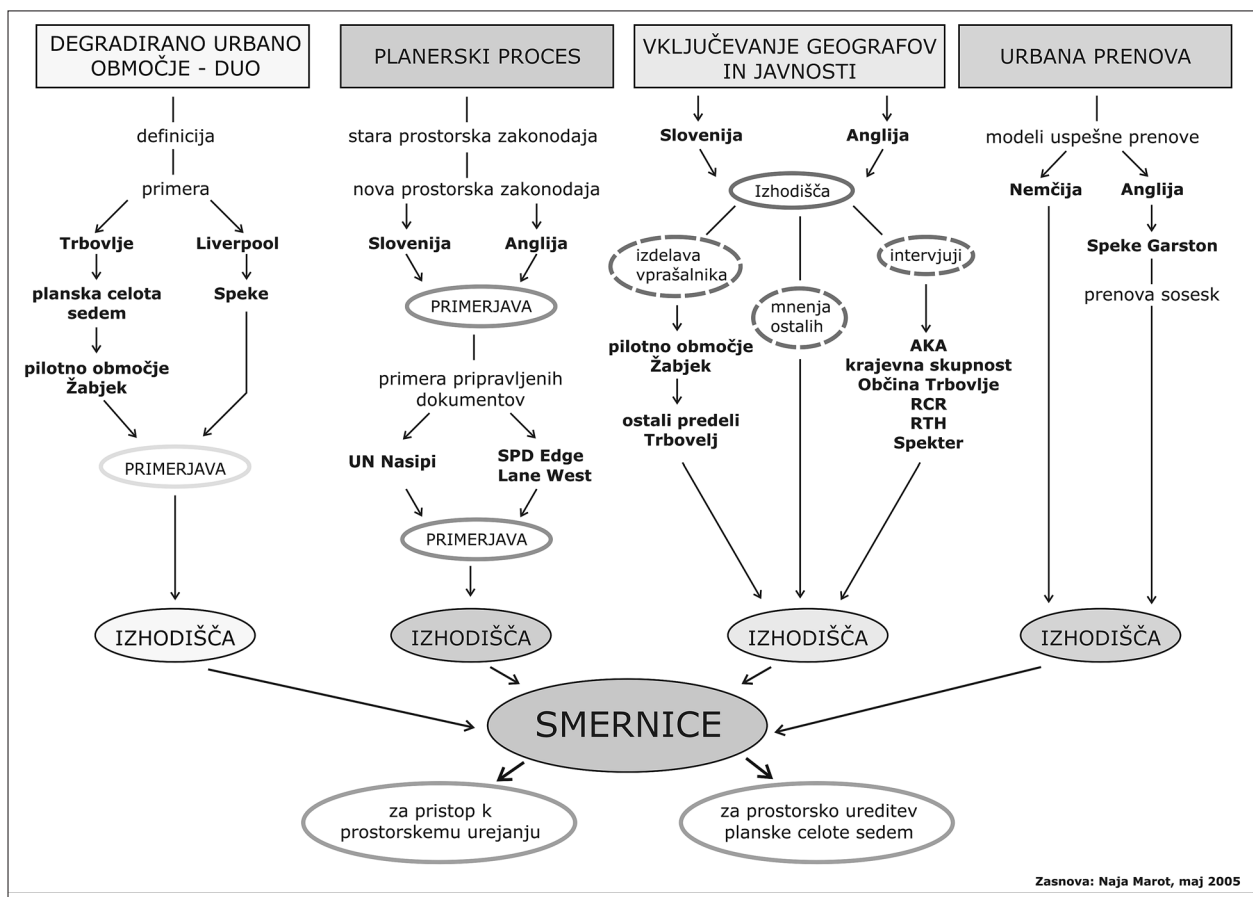
Speke je bil prav tako zgrajen namensko v obdobju med letoma 1936 in 1950 za preselitev dela 30.000 prebivalcev, ki so zaradi nevzdržnih razmer v prenatrpanem mestnem jedru zaprosili za nova stanovanja. Po vzoru vrtnega mesta je bila zgrajena soseska vrstnih hiš z vrtovi in garažami, umeščeni v osnovno pravokotno mrežo širokih ulic. V njenem središču so planirali osrednje trgovsko in servisno območje, obroč stanovanj je obdajal ring z industrijo, zaposlovalko lokalnega prebivalstva. Preobrat v razvoju se je zgodil v 60. in 70. letih 20. stoletja, ko se je veliko tovarn zaprlo, brezposelnost pa je prinesla številne težave. Enako se s številnimi stečajni podjetij in zapiranjem rudnika dogaja v planski celoti sedem.

Obe območji ležita ob južnem, jugovzhodnem vstopu v mesto. Skupaj z bazično industrijo v zatonu se pojavljajo še drugi gospodarski problemi. Načrtno zgrajeni večstanovanjski objekti kolonij, v Speku vrstne hiše, so dotrajani, nekateri celo prazni in zapuščeni. Kakovost bivanja je slaba, ni centralne kurjave, infrastruktura in odlaganje odpadkov sta neurejena. Prevladujejo podnajemniki z velikim deležem socialnih in kadrovskih stanovanj. Primanjkuje oskrbnih storitev, zlasti za starejše. Število prebivalcev, še posebno mlajših, upada. Značilna je nizka izobrazba, v Speku tudi nezadovoljiva pismenost in velik izpad šolarjev že iz osnovne šole. Zlasti v Trbovljah je zaradi številnih nesoglasij med prebivalci problematična nacionalna sestava. Visok je delež ljudi, odvisnih od socialne podpore, alkoholikov in brezdomcev. Tako za Žabjek kot za Speke obstajajo šte-

vilna zaničevalna poimenovanja, na primer Bejrut za Speke. Pojavlja se veliko nasprotje med tem, kako sosesko dojemajo domačini in preostali meščani na drugi strani, ki se je najraje izogibajo. Izraziti problemi so tudi degradirane površine (rudniške/letališke), onesnaženo okolje (koncentracije žvepovega dioksida, prah, požgane rastline, obolelost) in vandalizem (vlomi v avtomobile, barake, razbito steklo). Vse te značilnosti uvrščata obe območji med degradirana urbana območja.

#### 4. Primerjava zakonodaje

Ob primerjavi obeh sistemov planiranja se pokaže kar nekaj podobnosti. V obeh državah je prostorska zakonodaja skoraj nova (Slovenija 2003, Anglija 2004), planiranje ob-



Slika 2: Shema koncepta diplomskega dela

staja na treh ravneh: državni, regionalni in lokalni. Kot posledica članstva v Evropski uniji so nekateri dokumenti enaki (regionalna, občinska prostorska strategija, prostorski redi ...), v preteklosti so občinski planerski oddelki pripravljali dolgoročne plane občin. Enaki so posamezni deli planerskega postopka: prostorska konferenca, javna obravnava in razgrnitev.

Angleški sistem se od slovenskega razlikuje po daljši zgodovini in večjem številu sprejetih zakonov, izmenjavi planiranja rabe tal oziroma celotnega prostora, večjem številu in razdrobljenosti lokalnih dokumentov znotraj lokalne razvojne mreže, večji moči ministra, večjem številu pristojnih ministrstev, pripravi in izdaji dovoljenj na eni upravi, kartografskem prikazu kot samostojnem planerskem dokumentu, večji prilagodljivosti in zlasti močni prisotnosti zasebnega sektorja v preteklosti.

Slovenski sistem bi lahko izboljšali po angleškem z večjim številom dokumentov, ki pojasnjujejo zakon in natančno opredeljujejo postopke priprave in vsebino dokumentov, z večjim in raznovrstnim vključevanjem javnosti, s triletno revizijo prostorske dokumentacije, povezano planiranja prostora in vsebine iniciativ za reševanje problematike urbanih in drugih območij, z uveljavljenimi planerskimi institucijami in večjo interdisciplinarnostjo ter Inšpektoratom za planiranje, ki bi skrbel za pravilno izvajanje zakonodaje.

## 5. Primerjava načrtov

Pri primerjavi načrtov je treba izpostaviti, da so dodatni planski dokument, ki je še najbližje lokacijskemu načrtu, izdelali občinski planerji ob pomoči Podjetja za razvoj zemljišč Liverpoola, prebivalcev in drugih sodelavcev, ne pa projektantski biro kot pri nas. Na javno obravnavo so Angleži povabili preko 200 organizacij, javnost je bila vključena že na začetku in v nadaljevanju postopka na podlagi dokumenta Izjava o načinu in postopku vključevanja. Opredelili so povezave z drugimi razvojnimi programi, regionalno politiko in iniciativami za izvajanje. Vsebina načrtov je podobna, le da je pri angleškem poudarek na vsebini, prebivalstvo pa je na obravnavi podalo poleg negativnih pripomb tudi pozitivne.

Določila za plansko celoto sedem so zastarela, saj ne upoštevajo današnjih razmer, vse ureditve so podrejene proizvodni, servisni in storitveni dejavnosti kot primarni rabi, načrtovani izkopi in eksploatacijsko območje so obsežnejši, kot bodo dejansko zaradi zapiranja rudnika. Izpostavljene so že selitve prebivalcev rudarskih kolonij in reaktivacija z renaturacijo, ki ju je rudnik dolžan vseskozi izvajati.

## 6. Sodelovanje javnosti

Posamezniki in družba so glavni endogeni element prostora, zato obstajajo številni zakoni, ki opravičujejo vključevanje javnosti. V Sloveniji se lahko vključuje le v okviru prostorske konference in javne obravnave, na kateri se največkrat



Slika 3: Degradiranost stanovanjske kolonije Žabjek



Slika 4: Površine, opustošene zaradi dnevnega kopa Bukova gora



Slika 5: Nekdanje oskrbno središče predela Speke



Slika 6: Rezultati urbane prenove v Speku: obnovljene vrstne hiše, nova šola in center soseske, novo družinsko središče

podajajo nasprotujoča si mnenja, namesto da bi se med pripravljavci in lokalno skupnostjo vzpostavil dialog. Nepoznavanje sistema planiranja in največkrat tudi nezaupljivost sta kljub številnim vabilom vzrok za zelo nizko udeležbo prebivalstva Trbovelj na javnih obravnavah. Po mnenju prebivalcev je delovanje krajevne skupnosti neučinkovito, prav tako ni programov, s katerimi bi lahko kaj storili za skupnost. Obstajajo sicer še druge možnosti vključevanja v občinsko delovanje (ljudska iniciativa, svetovalni referendum, zbor občanov), vendar jih le redko izkoriščajo. Pojavljajo se številni konflikti med gospodarstvom, investitorji, lokalnim prebivalstvom, prostovoljnimi organizacijami in planerji. Prebivalstvo je zaradi pomanjkanja pobud prepuščeno samo sebi, vse, kar naredijo za prostor, je urejanje lastne okolice.

Kljub nepoznavanju sistema prostorskega planiranja so v vprašalniku podali utemeljena mnenja in uporabne rešitve, ki se lahko povsem primerjajo z odgovori intervjuvancev. Našteti prebivalstveni, okoljski, gospodarski in ureditveni problemi se ujemajo s tistimi iz opredelitve značilnosti območja. V primerjavi z ostalimi Trbovljami je

to eden izmed predelov z najslabšo kakovostjo bivanja. Trboveljčani planske celote sedem ne obiskujejo pogosto, če že, je to za potrebe rekreacije. Vseeno so podali enake razvojne usmeritve kot lokalno prebivalstvo. Rudnik po letnem programu izvaja stalno renaturacijo in rekultivacijo, bolj sta problematična vzdrževanje in prenova stanovanj v kolonijah, saj se upravnik in stanovalci največkrat ne razumejo med seboj. Preselitev Nasipov in Hohkrautove kolonije bi stala okrog tri milijarde tolarjev. Za izboljšanje prostora so po mnenju prebivalcev najbolj pristojni župan, občinski planer, krajevna skupnost in šele nato prebivalci.

Prostor vsak ureja po svoje, največkrat so to *ad hoc* rešitve, planiranje je izrazito politično – spreminjanje odlokov pod pritiski investitorjev. Kljub dobro zasnovani in izvajani regionalni politiki prestrukturiranja ni bil za stanovanjska degradirana območja iz regionalnih razvojnih sredstev oziroma Zakona o postopnem zapiranju Rudnika Trbovlje-Hrastnik in razvojnem prestrukturiranju regije do sedaj namenjen niti tolar. Zaradi zakonodajnih predpisov, ogromnih finančnih vložkov je stanovanjska problematika težko rešljiv problem.

## 7. Urbana prenova

Urbana prenova ima v Angliji že dolgoletno tradicijo, zato imajo na liverpoolski občini zanjo poseben oddelek, ki pri uresničevanju dolgoročnega prostorskega plana povezuje obstoječe dokumente. Poleg tega so na ravni sosesk izdelali še izvedbene plane sosesk, ki so kot del državnega programa prenove sosesk nadgradnja prostorskih planov oziroma program njihove izvedbe. Pri tem koristijo veliko finančnih virov: vladne programe (Enotni proračun za prenovu, Državni sklad za prenovu ...), evropska finančna sredstva (strukturni skladi, Urban ...) in vložke zasebnih investitorjev.

Javnost se vključuje pri vseh posegih in na različne načine: letna srečanja, fokusne skupine, območni sveti, urbanistične delavnice, seminarji, izobraževanja o sistemu planiranja, sveti za prenovu, sestavljeni iz lokalnega prebivalstva, srečanja posameznih akterjev.

Za uresničitev celotnega programa je bilo najpomembnejše tripartitno sodelovanje med gospodarstvom (Razvojna družba Speke Garston), lokalnim prebivalstvom (Partnersstvo Speke Garston) in stanovanjskim podjetjem (Lokalno stanovanjsko podjetje Speke). Njihovo glavno načelo je bilo vzeti, kar je že v prostoru, in to maksimalno izkoristiti, pri čemer sta imela primarni pomen gospodarstvo in zagotovitev delovnih mest, vzporedno so izboljševali še kakovost bivanja in okolja.

Uspešna izvedba projekta je bila nagrajena na državni ravni, proces prenove se skozi nove projekte izvaja še naprej, saj so poudarjeni dolgoročnost, sprotno vzdrževanje in usposobljenost lokalnega prebivalstva, da samo skrbi za razvoj svojega prostora.



Slika 7: Shema partnerstva za urejanje planske celote sedem

## 8. Strokovna izhodišča in smernice za prostorsko ureditev

Osnova sklepa so izhodišča, opredeljena v posameznih poglavjih. Analiza razmer kot temelj posegov, primerjava zakonodaje kot legalni okvir za kakršnekoli prostorske posege, primera podajata sprejeta določila za obe območji, pomembna za urbano prenovo, in nadgrajujeta zakonodajna sistema z njegovo aplikacijo. Lokalni prebivalci so izpostavljeni kot najpomembnejše izhodišče prostora, zato je njih pri planiranju kar najbolj upošteva.

Še pred začetkom urejanja planske celote sedem je smotno na trbo-

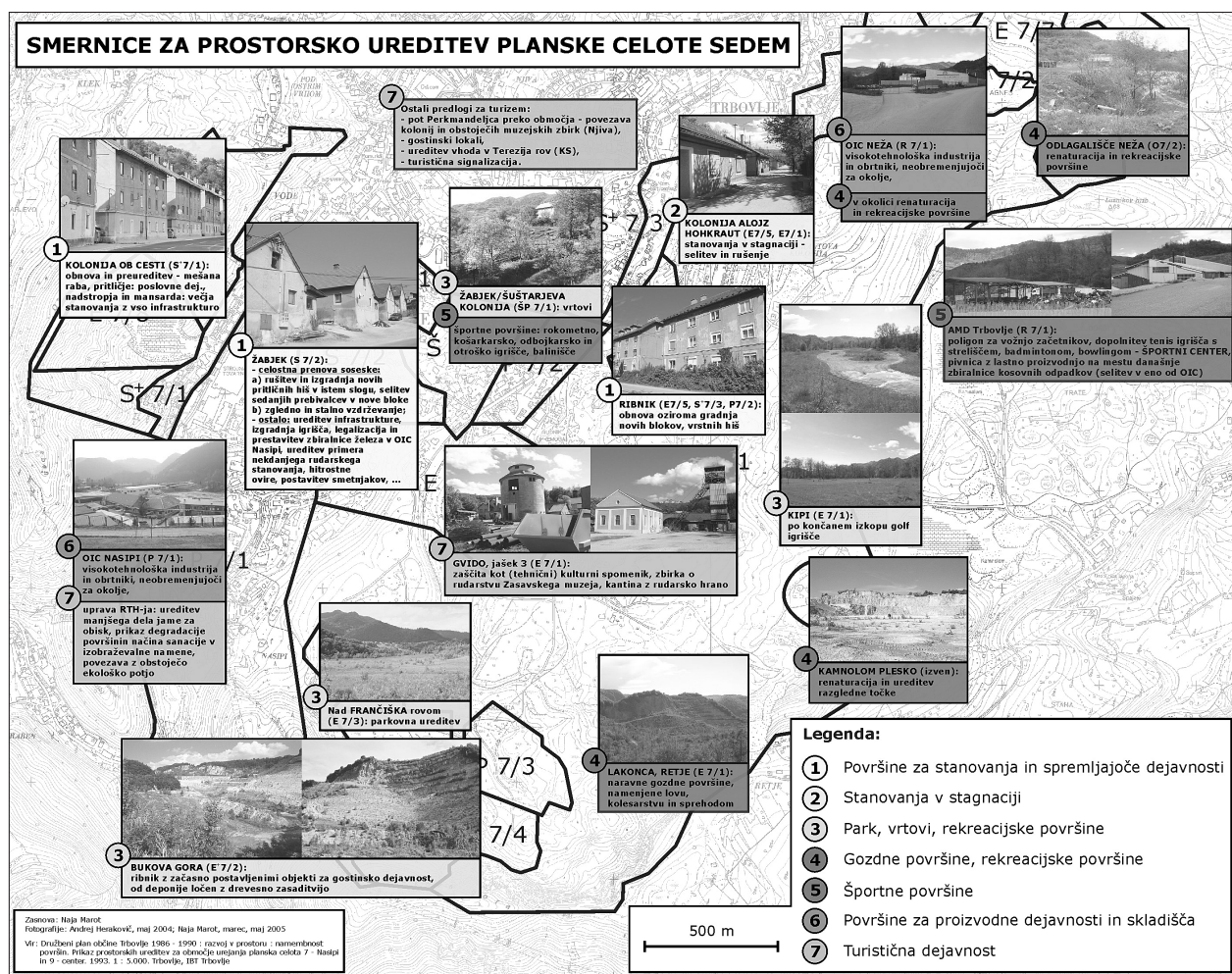
veljskem občinskem Oddelku za prostor in okolje samo za urbano prenovo, koordinacijo programov in njihovo izvajanje zaposliti dodatno osebo. Pri iskanju ustreznih prostorskih rešitev lahko koristi socialne analize v urbanističnem planiranju. Zaradi obsega je optimalna izvedba po pošti, s čimer se pridobi večji numerus, potreben, da mnenja prebivalcev postanejo ekvivalentna ostalim podlagam za izdelavo plana.

Ob sprejemu strategije prostorskega razvoja občine je treba obnoviti občinske prostorske plane, jih prilagoditi novi zakonodaji in spremenjenim prostorskim pogojem – za piranju rudnika. Smiselno je povezati prostorska določila, vsebino (urbano prenovo) in obstoječe ak-

tivnosti na območju ter pri tem vključiti različne strokovne profile.

Optimalna rešitev je CELOSTNO urejanje ob pomoči partnerstva med planerskimi institucijami (občina, regionalna razvojna agencija), podjetji (Rudnik Trbovlje-Hrastnik, Cementarna, Termoelektrarna Trbovlje), upravljavci prostora (Spekter, Komunala Trbovlje), lokalnimi prebivalci in ostalimi prostovoljnimi organizacijami. K sodelovanju naj se kot opazovalce na sestankih, izvajalce terenskega dela, prostovoljce in vodje delavnic pritegne študente različnih smeri (arhitektura, geografija ...) in se tudi tako zagotovi interdisciplinarnost.

Obuditi je treba delovanje KS Alojz Hohkraut in vanjo aktivno vključiti lokalno prebivalstvo, zlasti z manjši-



Slika 8: Smernice za prostorsko ureditev planske celote sedem

mi akcijami, ki veliko pripomorejo k izboljšanju kakovosti bivanjskega okolja. Prebivalstvo je treba izobraziti o planerskem sistemu in njegovih možnostih. Preko lokalnega glasila (Zasavc, Srečno), glasila, pripravljene le za dejavnosti urbane prenove, infotočk (oglasne table, splet) naj se stalno posredujejo informacije o aktivnostih na območju ter povečata intenzivnost in obseg socialnega dela z marginalnimi skupinami.

Vse to je seveda povsem nemogoče brez zadostnih finančnih virov. Primarni so Zakon o zapiranjih Rudnika Trbovlje-Hrastnik in razvojnem prestrukturiranju regije Zasavje ter sredstva Evropske unije. Ker se slednja črpajo na podlagi regionalne politike, naj se v naslednji regionalni razvojni program za obdobje 2007–2013 kot enega primarnih ciljev vključi tudi sanacija degradiranih stanovanjskih območij. Sredstva naj prispevajo še občina, podjetja (RTH, Termoelektrarna, Cementarna) in zasebni investitorji. Vlada oziroma ministrstvo za okolje, prostor in energijo morata vzpostaviti program urbane prenove slovenskih mest in ustrez-

ne finančne instrumente zanjo, posamezna sredstva se lahko pridobijo tudi z drugih ministrstev.

Poleg modela prenove so podane smernice za prostorsko ureditev planske celote sedem po posameznih rabah tal, na primer za zelene površine, in posebej za pilotno območje Žabjeka. Staro stanovanjsko kolonijo je smiselno ohraniti, ker se drži mestnega tkiva, kar olajšuje izgradnjo infrastrukture in oskrbo lokalnega prebivalstva. Pritlične hiše se lahko uredi na dva načina, na primer z zglednim in celostnim vzdrževanjem – fasado v istih barvah, enakimi okni in vrati, izgradi naj se infrastruktura (kanalizacija, plinovod), otroško igrišče, odstrani spremljevalne objekte (drvarnice ...) – in predvsem veliko dela z ljudmi. Z upoštevanjem njihovih prihodkov, socialnih značilnosti je treba povezati prebivalce in urediti center skupnosti za njihovo druženje, prav tako poskrbeti za ostarele prebivalce. Eno stanovanje naj se obnovi kot staro rudarsko, poveča naj se ekološka ozaveščenost prebivalstva in skupaj s postavitvijo hitrostnih ovir in prometno signali-

zacijo uredi promet.

Podane smernice so rezultat idej prebivalcev in drugih, vključenih v razvoj. Izvedba predlaganih rešitev je brez dvoma organizacijsko in finančno obsežen projekt, izvedljiv v daljšem časovnem obdobju najmanj petnajstih let. Kot se je pokazalo v sosednji občini in v Speku, vendarle ne nekaj nemogočega. Treba je le pokazati voljo, kot najbolj živ element prostora vključiti prav vse prebivalce in uresničiti želje o boljšem jutri. Sčasoma se bo tako zgradilo zaupanje v lokalno politiko in upravljavce prostora, razvil se bo dialog med različnimi akterji, prostor pa bo končno urejen po meri njegovih uporabnikov.

Naja Marot, univ. dipl. geografinja, Trbovlje  
E-pošta: naja.marot@guest.arnes.si

Pojasnilo

Članek je povzetek diplomske naloge (mentor prof. dr. Černe, univ. dipl. geogr.).

*Delo je bilo v študijskem letu 2005/2006 nagrajeno z univerzitetno Prešernovo nagrado, ki je bila podeljena 29. 11. 2005.*

Matevž ČELIK

## Preobrazba v mestu rdečega prahu

Na Jesenicah sta 28. in 29. novembra 2005 potekala delavnica in seminar Preobrazba. Delavnica se je osredotočila na razvoj karavanškega mejnega prehoda po odpravi meje leta 2007 in na oživljanje mestnega središča Jesenic. Na njej je sodelovalo okrog 20 slovenskih strokovnjakov ter osem britanskih podjetij s področja revitalizacije mestnih središč.

Velika Britanija ima obsežno znanje in izkušnje pri ponovnem oživ-

ljanju infrastrukture in gospodarstva, od katerega so odvisna lokalna okolja. Na podlagi strateškega partnerskega načrtovanja razvoja se načrtovalci ukvarjajo ne le s fizično, temveč tudi z družbeno identiteto območja. Pri prenovah gre za interdisciplinarne projekte, pri katerih sodelujejo prostorski načrtovalci, socialni delavci, strokovnjaki za kulturno dediščino in svetovalci za gospodarski razvoj. Del izkušenj so posredovali udeležencem delavnice na Jesenicah.

Prva skupina se je ukvarjala s prenovo karavanške ploščadi po odpravi mejnega prehoda 2007. Za objekte na karavanški ploščadi, ki so večinoma v lasti Ministrstva za finance in Ministrstva za notranje zadeve, si lokalne oblasti prizadevajo, da bi jih prenesli v last občine. Na občini so že izdelali prve preveritve, ki na eni glavnih vstopnih točk v Slovenijo predlagajo razvoj turizma in rekreacije. Občina je s sosednjo avstrijsko občino v Rožu izpeljala pogovore o gradnji novega smučišča v